

E jak EMPATIA

Drogi Dzieci, drodzy Rodzice, drodzy Nauczyciele!

Dawno, dawno temu pewien dramatopisarz napisał sztukę, w której nie ma babci. A tak naprawdę było to niedawno. Może cztery, pięć albo sześć lat temu. Niby nic nadzwyczajnego. W końcu nie w każdej sztuce musi występować babcia. Jednak tutaj ewidentnie odczuwamy jej brak. Nie tylko To czy Samuel wiedzą, że jej nie ma, nam także udziela się ten wszechobecny brak babci. Tym bardziej że To usilnie jej poszukuje i nie zamierza za szybko się poddać. Rozpoczyna podróż w towarzystwie bliskich – podróż, która pozwala jej zrozumieć, co tak naprawdę znaczy „zniknąć na zawsze”.

My nie znikamy, wręcz przeciwnie – zapraszamy Was z tym przewodnikiem do poruszenia kwestii trudnych, jak utrata bliskiej osoby, współodczuwanie czy traktowanie dziecka jak partnera (nie tylko w rozmowie). Zaproponujemy także zabawy i ćwiczenia wokół tych tematów.

Spektakl „Sztuka bez babci” zaczyna się dość mrocznie. Ale nie bójcie się! Razem uda nam się oswoić i poznać smutek, ból, rozczarowanie czy strach. Wszystko można przezwyciężyć, szczególnie w takiej przewodnikowej drużynie jak nasza!

Asia i Nastka

Przewodniki po spektaklach stanowią część edu-pakietu i powstają w ramach - zainicjowanego w 2019 roku - projektu Edu-akcje. Prezentowane materiały edukacyjne otwierają kolejne możliwości: rozmów, zabaw i działań w obrębie przedstawień Centrum Sztuki Dziecka w Poznaniu, a także prezentują ciekawostki na temat spektakli czy zawartych w nich kluczowych elementów.

Zaczniemy od rozmowy

Interpretacja teatralna/konwencja

Autor, czyli dramaturg, pisze tekst. Ma on oczywiście pewne założenia, porusza konkretne tematy, ale znaczenie przedstawienia i jego tematy zależą również od reżysera, który przenosi tekst na scenę. Może on uwypuklić pewne kwestie, nadać im inne wartości, „ubrać” dramat w konwencję teatralną. Jako konwencję w teatrze możemy rozumieć sposób przedstawienia sztuki, która nawiązuje do znanych w kulturze motywów, symboli, czasami nastroju lub sposobu przedstawienia postaci lub przedmiotów.

Oglądając spektakl, nie zawsze znamy dramat, na podstawie którego reżyser przygotował interpretację. Zatem spotykamy się już z pewną wizją i za nią podążamy w naszym odbiorze. Oznacza to, że ta sama sztuka teatralna może mieć różne odczytania w zależności od pomysłu, wyobraźni reżysera.

Jaka konwencja dominuje w „Sztuce bez babci”? Zastanówcie, czym się charakteryzuje.

Narracja w teatrze

W sztuce dramatycznej zazwyczaj występują konkretne postaci indywidualne bądź zbiorowe, które wypowiadają swoje myśli lub z sobą rozmawiają. Do zarysowania koncepcji, miejsca, czasu wydarzeń służą didaskalia. Narrator jako postać świata fikcyjnego występuje w epice – gatunku literackim, do którego zaliczamy m.in. powieść, nowelę, opowiadanie czy baśń. Ale w „Sztuce bez babci” pojawia się narrator – jest on bohaterem dramatu i ma na imię Samuel. To on snuje narrację podobną do tej, którą możecie znać z Waszych ulubionych książek. Później ze swoją opowieścią dołączy do niego To.

Jakim narratorem jest Samuel? Czy wie wszystko? A może jego wiedza jest ograniczona? Jak to możliwe, że narrator wchodzi w interakcje z innymi postaciami?

Czy macie swojego ulubionego narratorka-opowiadacza?

Współodczuwanie/empatia

Koncepcja porozumienia bez przemocy, której autorem jest Marshall Rosenberg, zakłada komunikację skupioną wokół uczuć i potrzeb, a przez to eliminującą w dużej mierze występującą w dialogu przemoc (psychiczną i fizyczną). Jedną z faz tego dialogu jest empatia. Według Rosenberga empatia polega na wysłuchaniu rozmówcy z głębokim współczuciem i z szacunkiem do jego przeżyć i doświadczeń.

Jak myślicie, co to znaczy współodczuwać z drugim człowiekiem? Czy potrafimy w takiej rozmowie wyzbyć się wyobrażeń i oceny, udzielania rad i dodawania otuchy? Czy po takiej selekcji coś jeszcze zostaje?

Spróbujcie wczuć się w uczucia i potrzeby drugiej osoby. Jeśli nie jesteście pewni, czy dobrze odczytujecie to, co się z nią dzieje, zawsze możecie zapytać: Czy czujesz się nieszczęśliwy/smutny, ponieważ brakuje Ci bliskości z babcią?; Czy jesteś rozczarowany, ponieważ nie otrzymałeś wsparcia od bliskich w tym trudnym momencie?

Pamiętajcie – tu nie ma złych pytań i odpowiedzi!

Zabawy rodzinne

Znikacz nie znika

liczba osób: minimum dwie
potrzebne materiały: dowolne

zasady: Zarówno dziecko/dzieci, jak i rodzice wymyślają, kim chcieliby być i gdzie chcieliby się znaleźć (np. król na plaży, murarz w górach, superman nad jeziorem, paprotka w muzeum). Każda z osób znajduje odpowiedni kostium i rekwizyty potrzebne do zobrazowania sytuacji. Po kolei odtwarzacie Wasze role i scenerię, tak aby Wasi bliscy mogli zgadnąć, kim jesteście i gdzie się znajdujecie.

Jeśli jest Was więcej, to możecie dobrać się w pary i w nich odtworzyć małe scenki.
Do dzieła!

Nasz wspólny katalog

liczba osób: minimum dwie
potrzebne materiały: notes, długopis

zasady: Niektóre słowa i zdarzenia budzą różne emocje. Czasem coś nas boli, rozśmiesza, a czasem powoduje łzy. Zadanie polega na wymyśleniu innych słów czy sformułowań na te „niefajne rzeczy”. Na przykład słowo „ból” zastąpić słowem „troll”, „strach” – „kurkumą”, zamiast mówić „chcę płakać” można powiedzieć „chcę latać”, a zamiast „nie krzycz” – „nie turlaj”. Tak żeby to, co powoduje nasze niezadowolenie, przekuć szybko w coś miłego i zabawnego. Wasz rodzinny słownik sukcesywnie uzupełniajcie. I sprawdźcie, jak działa moc innych słów. A może za jakiś czas okaże się, że naprawdę zaczniecie latać?
Powodzenia!

Raźniej wyraźniej

liczba osób: dwie
potrzebne materiały: krepa, bibuła, kolorowy papier, piórka, farby, kartki, nożyczki, klej lub taśma klejąca, szary papier, brystol i wszystko to, co uznacie za przydatne

sposób wykonania: A co, gdyby empatia miała wygląd? Przypominałaby bardziej człowieka czy zwierzę, a może jakąś roślinę? A jaki miałyby kolor? Miałyby uszy? Tylko jedną parę? A może jeszcze coś innego? Stwórzcie rysunek, rzeźbę – jednym słowem: portret empatii! To od Was zależy, jak będzie wyglądać, czy będzie duża czy mała, kolorowa czy czarno-biała. Użyjcie Waszych ulubionych materiałów i odblokujcie wyobraźnię – tutaj nie ma ograniczeń!

Chętnie zobaczymy Wasze empatie,
więc liczymy, że podzielicie się z nami Waszymi pracami.
Adres mailowy znajdziecie na końcu tego przewodnika.

Działania z klasą / w klasie

Konwencjonalne rozterki

liczba osób: cała klasa + nauczyciel

potrzebne materiały: szary papier lub brystol, pisaki

zasady: Wspólnie z nauczycielem zastanówcie się, jak mógłby zafunkcjonować ten dramat i historia opisana przez Beniamina Bukowskiego w teatrze starożytnej Grecji albo w teatrze za czasów Szekspira, a następnie, co do tej sztuki mógłby wnieść romantyzm. Stwórzcie trzy mapy myśli i skojarzeń na temat trzech odmiennych konwencji. Czy znajdujecie punkty wspólne? Jak Wasze wyznaczniki korespondują ze współczesną realizacją? I czy istnieje jedna idealna konwencja?

Zostań opowiadaczem!

liczba osób: cała klasa + nauczyciel

potrzebne materiały: kartki, długopisy

zasady: Ostatnie słowa sztuki brzmią: „(...) żyliśmy długo i szczęśliwie. Jednak wszystko to (...) działo się już po opadnięciu kurtyny”. No właśnie, czyli co się wydarzyło? Macie pomysł na dalsze losy Róży i Samuela? Podzielcie się na kilka grup 4-5 osobowych. W grupach ustalcie krótki plan wydarzeń Waszej historii i go zapiszcie. Następnie opowiedzcie sobie dokładnie, co się wydarza i podzielcie się prezentacjami. Na forum niech każda z osób z grupy przeczyta jeden z punktów planu i krótko go rozwinie. Starajcie się opowiadać i podawać jak najwięcej szczegółów – jak narrator wszechwiedzący i prawdziwy opowiadacz historii!

Empatyczni w grupie

liczba osób: cała klasa + nauczyciel

potrzebne materiały: kartki, długopisy

zasady: Punktem wyjściowym do tego zadania staje się historia To, która właśnie straciła bliską osobę – babcię. Podzielcie się na kilka grup i opracujcie model rozmowy z osobą zmagającą się ze stratą. Możecie także stworzyć swojego bohatera i wymyślić dla niego historię. Pierwsza z grup tworzy dialog, w którym osoba słuchająca zajmie się udzielaniem rad. Druga grupa w swojej rozmowie postara się dodać otuchy i pocieszyć naszą bohaterkę. Trzecia niech skupi się na pouczeniu, co w takiej trudnej sytuacji najlepiej zrobić. Czwarta grupa opracuje różnego rodzaju wytłumaczenia, dlaczego słuchający tak długo zwlekał z kontaktem. Na forum wypiszcie najważniejsze wypowiedzi i opracujcie dla nich alternatywę. Jak mógłby wyglądać ten dialog, gdybyśmy wsłuchali się w potrzeby i uczucia To? Który z dialogów jest najbliższy zasadom opartych na porozumieniu bez przemocy?

Ciekawostki

Dziecko jako partner

Janusz Korczak – lekarz, pedagog, prekursor działań na rzecz praw dziecka – postulował, by dziecko traktować podmiotowo, jak partnera i pełnoprawnego człowieka. Pisał o tym, że dziecku należy się szacunek, a wychowanie to proces oparty na partnerstwie. Dziś większości z nas to nie dziwi, ale na początku XX wieku – a wtedy żył Korczak – były to śmiałe tezy. Pedagogika korczakowska mieści się w modelu „nowego wychowania”, który jest jedną z gałęzi antypedagogiki. Antypedagogika przeciwstawiała się czarnej pedagogice, czyli myśleniu, że to dorosły ma władzę nad dzieckiem. Wzięło się to z przekonania, iż człowiek jest z natury zły, więc należy go przystosować do życia w społeczeństwie. Janusz Korczak swoje myślenie ukierunkował na dziecko i chociaż uspołecznienie jest konieczne, ponieważ istnieją zasady i normy, których należy przestrzegać, to proces ten może odbywać się na równych prawach, a poważnych i ważnych tematów i tak nie da się uniknąć.

Notatki reżysera

Proces pracy reżysera to swego rodzaju tajemnica. Na scenie oglądamy już sam efekt około dwumiesięcznych spotkań z aktorami i pozostałymi twórcami. Jak reżyser zabiera się do swojej pracy? Co czyta, żeby wzbogacić swoją wiedzę? Czym się inspirowa? Oczywiście nie ma na to jednej recepty i każdy artysta robi to w indywidualny i dla siebie dogodny sposób.

Gdybyście byli zaciekawieni, skąd w „Sztuce bez babci” filozofia Martina Heideggera albo ciuciubabka jako inspirująca zabawa, zajrzyjcie koniecznie do „Notatek reżysera”: <https://csdpoznan.pl/edu-akcje>. Tomasz Kaczorowski dzieli się z nami swoją drogą do powstania tego spektaklu. Może odnajdziecie tam pomysły do kolejnych zabaw!

Kilka słów o utracie

Żałoba pozwala nam przeżyć i pogodzić się ze stratą po ukochanych i bliskich osobach. Zmagamy się wtedy z wyjątkowo trudną sytuacją, budzącą wiele (niekiedy) sprzecznych emocji. Żałoba posiada swoje fazy (od 3 do 5), są one różnie definiowane. Nie każdy musi przejść przez wszystkie, poza tym często nakładają się one na siebie.

- Etap pierwszy – szok i zaprzeczenie; w tej fazie często nie chcemy dopuścić do siebie myśli, że tej osoby już nie ma z nami, zaprzeczamy temu, co się stało;
- Etap drugi – gniew i bunt; faza złości na cały świat i niemożności poradzenia sobie z bólem;
- Etap trzeci – tęsknota i żal; faza intensywnego smutku, płacz, poszukiwanie zmarłego, poczucie winy, że nie udało się mu pomóc;
- Etap czwarty – rozpacz i depresja; w tej fazie towarzyszy nam bezradność i osamotnienie, nie odczuwamy celowości, nie potrafimy powrócić do normalności;
- Etap piąty – reorganizacja; powolny i stopniowy powrót do życiowej równowagi, zaczynamy akceptować stratę.

Temat pierwszej i ostatniej ciekawostki rozwijamy w wywiadzie przeprowadzonym przy okazji premiery spektaklu:

<https://nowesztuki.pl/news/kilka-slow-o-utracie/>.

Psycholog Magdalena Sękowska opowiada o tym, jak dzieci przeżywają żałobę oraz jak z nimi rozmawiać na trudne tematy.

Autorka przewodnika:

Sandra Lewandowska

Współpraca:

Joanna Żygowska

Opracowanie graficzne:

Magdalena Bryłowska

Masz pytania, chcesz się podzielić się opinią albo swoim wyobrażeniem empatii czy kontynuacją historii po „opadnięciu kurtyny”?

Kontakt: slewandowska@csdpoznan.pl

Sztuka bez babci

Tekst i dramaturgia: **Beniamin Maria Bukowski**

Reżyseria: **Tomasz Kaczorowski**

Scenografia i kostiumy: **Agnieszka Wielewska**

Muzyka: **Miłosz Sienkiewicz**

Maska kruka: **Krista Argale**

Realizacja materiałów filmowych: **Marcin Ratajczyk**

Obsada: **Dorota Abbe, Anna Langner / Zuzanna Łuczak, Andrzej Niemyt, Katarzyna Węglicka (gościnnie), Barbara Fiałkowska (video - babcia Matylda)**

Dźwięk: **Emil Gąsiorek**

Światło: **Maciej Fincel**

Technika sceny: **Mateusz Matuszewski**

Plakat: **Anna Górska**

Koordinacja warsztatów z seniorami: **Julia Patan**

Produkcja i koordynacja projektu: **Izabella Nowacka**

Wykonanie kostiumów: **Pracownia Teatru Nowego w Poznaniu oraz Angelina Janas-Jankowska**

Spektakl powstał w koprodukcji Centrum Sztuki Dziecka w Poznaniu i Teatru Nowego im. T. Łomnickiego w Poznaniu.

Premiera odbyła się 9 listopada 2018 roku na Scenie Wspólnej.

Poznań, sierpień 2020

Centrum Sztuki
Dziecka
w Poznaniu

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

Projekt „Współczesna dramaturgia dla dzieci i młodzieży (2020, 2021, 2022)” dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury.

